

GIZON-DANTZAREN IRAKASTEA

GIZON-dantzak irten beardu plaza agirikora, erriko eche gelatik dan-boliñaren soñuan. Gela berean jarri bear du dantzak, plazara agertu bear duen modu ber-berean, aurrendariari eskutik laguntzen diola, erri bereko alkate jaunak, eta azkendariari batzartar prestu batek.

Aurreren azkenetakoak irten bear-dute plazara, beren chapelak eskuetan dituztela; ta ez dituzte jantzi bear, alik eta lendabiziko bi zubiak egin arteraño, ta orduan ere agur egiñik aurrena alkarri, urrena dantzako lagunai, ta gero plaza guziari.

Plazari jira oso eman artean, ez du aurrendariak asi bear dantzatzen; baña pausoa egin bear du beti, soñuaren puntua zuzenkiro daramala. Erriko echeko barandaren aurketzean asi bear du dantzatzen, toki berean arkitzen diraden jaun prestuetara begira, berai agur egiñik; eta gero plazaren lau aldamenetan.

Dakizkien aldaira edo mudanzarik ederrenak agertzean, egingo du zubia modu onetan.

Aurrendariak alchatuko du bere ezkerreko besoa, lagunaren eskuikoarekin batean; ta oen bien azpitik igaro bear dute dantza artan dabilzan guziak, nork bere chandan agur egiñaz, chapelak kendurik, aurrendariari. Lendabizi igarotzen asi bear duena da, aurrendariaren eskuko laguna, bere eskuiko besoaren azpitik jiratzen dala dantzaren atzerontz.

Zubia egin bezin laister irten bear zaio plazaren erdira azkendaria bere eskuko lagunarekin aurrendariari; non biak aurkez aurke dantzaturik dakitzaten mudanzarik ederrenak, egingo duen azkendariak bere eskuko lagunarekin zubia, lenago aurrendariak egin duen bezela, gisa onetan.

Azkendariak alchatuko du bere eskuiko besoa lagunaren ezkerre-

koarekin batean; ta oek bien azpitik, igaro bear dute dantzako guziak, lenago esan deran moduan agur egiñik azkendariari, norik bere chandan. Zubi oek badute beren senaera miraritsua, laister ikusiko dezuten bezala.

Zubi oek biak egitean, jotzen ditu danboliñak, asierako zortzikoak, eta orduan jantzi bear dituzte chapelak aurren-azkenetakoak, azaldurik daukadan gizan agurrak egiñik. Denbora onetan asiko da aurrendaria dantzatzen; ta onek bestek ez du dantzatu bear, alik eta saltokako zortzikoak danboliñak jo ditzan arteraño.

Baldin dantziariak badakizki soñu zar gogoangarri aietakoak, jo erazoko diozka danboliñari naien dituenak, zortziko asierakoetan: orobat dantzatu ditzake, atsegin badu, kontrapasetan: baita saltoko zortzikoetan ere. Biñan ez badakizki soñu zarrak, asierako zoitziko bi edo iru berriztutzean, joko du danboliñak, dantza serbitzalleak irteteko deia, ta onen ondoren, andreen deieko soñu edo kontrapasa.

Soñu au asitzean, aurrendariak eta azkendariak kendu bear dituzte chapelak buruetatik, eta ez dituzte jantzi bear, alik eta dantza guzia emakumez orniturik, bigarren aldiko zubiak egin arteraño

Dantza serbitzalleak, deiarekin batean dantzatik irtenik joan bear zaiozka aurrendariari chapelak eskuetan dituztela, ta arratsalde onak eman ondoan, esan bear diote an arkitzen dirala beraren serbitzatzeko.

Orduan aurrendariak agindu bear die serbitzalleai, dijouela azkendaria gana, ta esateko arin partetik, autatu ditzala bien eskuetarako berak nai dituen echeandre oniritzi bi.

Azkendariak erantzun bear dio mandatari berakin, ezen, aurrendariaren egitekoa dan bezela, berezitu ditzala ongien derizkion bi; ta bata bere eskurako gelditurik, biraldu degiola bestea, zeñarekin nakidatuko dan ura.

Erantzuera au artutzean, aurrendariak agindu bear die serbitzalleai, dijoazela erri bereko alkate jaunaren emaztea gana, ta esateko aren partetik, egin dekiola atsegin beraren eskura dantzara etortzeaz.

Eramango diote serbitzalleak echeandre oniritzi ari, mandatu gozo au, baita egiñ ere, chit modu estiandian eta emekicho; zergatik guztiz minberek oi diraden dantzara deitzen dituzten echeandreak.

Zenbat eta geyago naikidatzen duten emakumeak, plaza agirikoan aurrendariakin azkendarien eskuetan dantzatzea, ainbat eta aitzaki aundiagoak asmatu oi dituzte, alegia nai ez balute bezela. Griña onetakoak geyenak ezagutu izan ditut nik beintzat.

Dantzarako mandatua artutzean, asi oi dira esanaz, batean, ez dala arkitzen bear bezala apaindua, plaza agirikora, ta alako gizon prestu baten eskura joateko; bestean; obe diotela eraman gazteago ta dantzara nola sartu bear dan obekiago dakiena; bada naiagoko duela dantzariak ere, atsegiñeko bat eramatea.....

Erantzun bear diote serbitzalleak, ezik, ongi baño ere obekiago apaindua arkitzen dala batetik, eta bestetik, ez lirakeala dantzarien aurrera beste emakumearekin aurkestutzea ausartatuko, zergatik dakiten ziertoro, bera baizik eraniatea naiko ez lukean. Itz churikatze oek eta geyago egin bear zayozkate emakumeai dantzarako denboran; eta argatik beragatik, da chit premiazkoa irtetea dantza serbitzalleak, emakumeai nola itz egin bear-zagoten ongicho dakitenak.

Geroenean, atsegin aundiarekin ta pozkidaz beterik irtengo da echeandre au dantzara, ta eraman bear dute serbitzalleak erdi erdian, plazari jira osoa emanik, dantzaren atze aldetik barrena, aurrendaria gana; zeñak bidera irtenik dantzatuko dituen beraren aurkez aurke, iru edo lau aldaira, dakizkien ederrenak, baño jira osoko kabriolarik egiten ez duela; zergatik chit ichuski dan andreen aurrean dantzariak berai atze aldea ematea.

Ala echeandre onek, nola beste edozein emakume dantzara dijoanak, bertara sartutzeko denboran, egin bear die agur, lendabizi dantzara deitzen duenari, urrena eskuiko aldeko dantza serbitzalleai, ta gero ezkerrekoai. Agur oek egitean sartu bear du dantzara, bere dantzaria gana begira aurkez aurke, zeñak emango dion eskura mokonesa edo pañueloa, baita onek ere aurreneko gizonzkoari.

Mokonesa ematean aurrendariak bere eskuko echeandreari, egingo dio itzez goşoki ongi-etorri maitatia, lenago ankakin dantzatuaz bezala, ta ondorean esan bear dio, berezitu dezala atzendariaren eskurako, berari egokidatzen zaion moduko echeandre prestu bat. Orduan esango die serbitzalleai echeandre onek, azkendariari bere eskura nor eraman.

Serbitzalleak eman biar diote aditzera azkendariari, beraren eskurako zein autatu duen aurren eskuko echeandreak. Gauza jakiña da, naikidatuko dana azkendaria autatu diotenarekin; baño ez balitzake ere, premiazkoa da ekarri baño lenago berari esatea.

Aurrendariari eramaten dioten gisa ber berean aurkeztuko diote serbitzalleak azkendariari ere, bere eskurako echeandrea, ta onek etartu edo errehibituko du, bere lagun aurrendariak bezala.

Echeandre oek biak dantzara etamatean, joango dirade serbitzalleen

erdiak aurre alderontz, eta beste erdiak azken aldetik, ornituko dute emakumez dantza guzia, ta au epitean, beren eskuetarakoakin sartuko dira dantzan lenagoko tokietan. Orduan jo bear du danboliñak bigarren aldiago zubiak egiteko soñua, zeñetan egingo dituzten aurren azkenetakoak, beren eskuetako echeandreakin, lenago bezelako bi zubi.

Zubi oek egitean jotzen dirade saitokako zortzikoak, eta orduan jantzi bear dituzte chapelak buruetan aurren azkendariak; geroztik dan tzadezake nai duen guziak.

Baldin dantzak ibilli nai badu karriketean barrena, joko du danboliñak beraren soñu banaita gozoa, zeña dantzatuaz joango diraden plazatik karriketara; ostera biurtu ere bai plazara, dantza bultatzera.

Karrikarik ez dan errietan soñu ezagun au jotzen plazari jira osoa emanik esertzen dirade beakarri edo ojeto onetarako egiñik dauzkaten jarleketan, non andreak eta neskachak berekin eraman oi duten zerbait jan gauza, ta erriak ateratzen duen ardoarekin egiten duten guztiz atsegintasun aundiko arratsalde-gosaricho bat.

Nere gazte denborako echeandreak juan oi ziraden gizon dantza oetara, beren gona gañeko beltz arroak jarizirik, eta arratsalde-gosarichoa egiteko esertzean etorriko zitzayon nori bere neskamea, gona arroaren eske: zeñari au emanik jarriko ziraden nor bere dantzariaren aldamenean, azpiko gona seda, lisa, ta kalamankazko ederrak agirian zituztela.

Ordu erdi bat bezala igarorik gosaricho onetan, alchatzen da dantza soñu berekiarekin, eta plazari inguru bat ematean, chalo-chalo egiten du aurrendariak eskuakin baita danboliñak ere deia jo, azkendaria aurrerontz jirarik dantzatu dedin.

Azkendari onek dantzatu ditzake nai dituen ainbat zortziko, baita soñu zarrak ere, baldin aurrendariak dantza artan dantzatu baditu, baña ez bestela; zergatik ichuski dan aurrendaria baño jakintsuago bere burua egitea. Bere dantza aldia egitean joko du chalo-chalo, baita danboliñak ere deia, aurrendaria bere tokian jarririk dantza bukatu dedin.

Dantza bukatzean, aurren azkenetakoak beren eskuetako echeandre edo neskachak eramango dituzte lenago zeuden tokierara, danboliñak alkate-soñua joaz laguntzen dituela: orobat jaun prestu oek soñu berearekin eraman bear ditu danboliñak, andikan erriko echeko gelara ere, non, eman oi zaiozkaten dantzariak esker aundiak eta anitz.

JUAN INAZIO IZTUETA'KOA

(Amaituko da.)

GIZON-DANTZAREN IRAKASTEA

(Amaya.)

OARKERA EDO ABERTENTZIA DANTZA SERBITZALLEAI, TA NESKACHA DANTZARA DEITZEN DITUZTENAI

Dantza serbitzalleak beti esan bear dio dantzarako deitua dan neskachari, noren eskura juan bear duen; ta baldin baluke neskacha ark ezerago edo inkonbenienteren bat, deitzen duenaren eskura joateko, ta ez badu serbitu nai, ez du arratsalde artan joan bear besterengana ere: zergatik guztiz irain gaiztoa dan mutillarentzat, berari etorri nai etzayon neskacha bestegana joatea.

Onelakoetatik ikusi izan ditut nik gertatzen aserre aundiak, borrokak eta makilkak, ala era berean plaza agirikoetan, nola ondorean beste toki anitzetan.

ZUBIEN SENAERA EDO SINIFIKAZIOA

Gure asaba maitagarriak izanik aiñ gizon zentzu aundikoak, presuak eta beakurtsuak edo errespetableak, etzuten ikusi nai izan beren artean, beñere, suspicha gaiztoko gizonik, eta aiñ guchi dollor prestuezik. Beragatik asmatu zuten, zubi ondroso oetan egitea bertikuste latzalla edo erribista chit riguroso bi: bata gizonezkoentzako ta bestea emakumeentzat.

Lendabiziko bi zubi gizonezkoak bakarrik egiten dituztenak dirade, baldin suertez ere dantza bearkutsu artan arkitzen bada gizon prestuen tartean ezin ibilli litekean iraiñgarrien bat edo beste, besotik ichasirik kanpora botatzeko.

Beste bi zubi, andre edo neskachakin egiten diranak, bere bat dirade, emakumeen bertikuste latzala egiteko; ta baldin billatzen bada be-

ren tartean neskach edo andre lotsa galdutako bellaka gizonkoirik, ipurt-konkorrean ostikoaz jorik andikan kanpora ateratzeko.

Emakumeen bertikuzte au egiteko premiazkoa da chit danboliñak beraren soñurik ez jotzea, alik eta dantza guzia andre edo neskachez ornitu derin arteraño.

Lenago ere esanik daukat au bera bi aldiz; baña iritzirik chit denbora egokia orain dala ezagutzeko zeñ utsaldi aundiak egiten dituzten gaurko eguneko danboliñak, nai izan dizutet berriztu.

Ikusi dezute argiroki, gizon dantza bat bear bezela egiteko zenbat gauza, ta guziak oniritziak, jakin bear diraden: baita ere gure asaba zentzunak plaza agirikoetan nolako beakurtasun edo errespetua erabilli oi zuten. ¿Ausartutako ote zerate esatera orain, *nuestros bailes son muy semejantes a una recua de machos*? A chori-buru puztu ez jakin gízaga-soak! Zuek baño arreta aundiagoarekin begiraturik eta zuzenkiago eza-guturik esaten dure gure dantzak gatik, lenago izendaturik dauzkatan lau gizon jakintsu euskaldun-ezak: *Los bailes son graves y majestuosos, especialmente cuando empiezan los hombres solos ejecutando muchas ceremonias y cortesías hasta que les presenten las mujeres, que entonces empiezan a bailar los que llaman zortzikos.*

Gizon gogoangarri oek bi bider aundizkatuko zituzten gure dantza oniritziak, baldin ikusi izan badituzte oen senaera miraritsuak.

Asko aldiz entzun izan diotet, orako aize belats erausle char aye-takoai esaten dutela ezik, guziz ichusiak diradela gizon dantzako zere-moniak: batean chapelak jantzi, bestean erantzi; bein batzuek besoak alchatu, gero besteak aien azpitik igaro; serbitalleak buru-utzik išil mandatuetan dabiltzala, ta onelako milla astokeri.

Lenago aurkez-aurke itzez išildu izan ditudan bezala iraingarri zital oetakoak, orain nai diotet berai ta beren gisako guziai, izkribuz esan ezik, oriek ichu, gor, motel ez-jakiñak izana, ez dutela errurik gure dantza aundientsuak, ez eta ere oek asmatu zituzten euskaldun jakinti maitagarriak.

Gizon-dantza ondroso au zeñ gogoangarria dan obeki adierazotze-ko, nai dizutet azaldu beraren beste eginbide miraritsu bat ere, zeñare-kin menekiatu edo osekiatzen duten Gipuzkoa'ko erri leñargitiak, be-ren godartarien egunetan, batak bestea.

Erri leyal oek guziak dituzte alkarren artean adiskidetasun mamiak. Batzuek mendietan bakite edo unio egokideak dituztelako, ta besteak beren itzkai onkarri edo asunto interesatuetan anayaturik arkitzen diradelako.

Ain zuzenki ta arreta aundiarekin gordaikatzen dituzte gipuzkoatarak beren errietako jostallu egunetan bakite ta anaitasun maitati oek, nola legerik aurrenengoan.

Jostallua ospatu edo zelebratzen dan erriko alkate jaunak, zortzi egunez aurretik gastigatuko dio bere amameru edo alguazillarekin auzo erriko alkate eranzukidatzen zaionari ezen, igaro deriela pozaldiako egunean beraren echera bazkaita, gero arratsaldean, oitura dan bezala, plaza agirikoan dantza beakurtsu bat egiteko.

Deitua dan alkate jauna, atsegin aundiarekin ta ongi adrezturik, joango da bere lagunaren echera bazkaitara, ta baldin berak ez badaki dantzan, eramango du dakien bat bere erritik; gelditu ez ditezen plaza agirikoan lotsatan, ala bera, nola jostallua dan erriko alkatea.

Auzo erritar onek aterako du pozaldiako arratsaldean gizon-dantza beakurtsu bat, erri bereko alkate jaunak eskutik laguntzen diolarik, eta eramango diote ari onen emaztea, baita oni ere arena, baldin jostallura joana bada. Oitura maitagarri chit oneski au, gaurko egunean ere Gipuzkoa'ko erri leial askok zuzenkiro gordakaintzen dutena, beraren berri ez dakitenak sinistatu dezaten egiazkoa dala, izendatuko ditut erri banaka batzuek:

Billafranka'n Santa Ana arratsaldean, lendabiziko dantza egingo du Beasain'go alkateak, eta bigarrena Isasondo'koak.

Beasañ'en Loinaz domekaz, aurrenengo egingo du Billafranka'koak, eta bigarrena Lazkau'koak.

Lazkau'n San Prudenzio egunean, lenengoa Beasain'goak eta bigarrena Olaberri'koak.

Olaberri'an San Juan chikiz aurreneko Lazkau'koak eta bigarrena Idiazabal'koak.

Idiazabal'en San Blas egunean, lenengoa Segura'koak, eta bigarrena Olaberri'koak.

Segura'n Amabirjiña aboztukoz Idiazabal'koak.

Ataun'en San Martin egunean Lazkau'koak.

Lazkau'n Karmen egunean Ataun'goak.

Zaldibi'an Santa Fedez, edo San Bruno egunean, zeña oi dan Urriareo seian, Gainza'koak.

Gainza'n San Migel egunean Zaldibia'koak, eta bigarrena Balarain'goak.

Baliarrain'en Amabirjiña Abostukoz Gainza'koak.

Abalziketa'n San Juan egunean Amezketa'koak.

Amezketan San Bartolome egunean Abalzizketa'koak.

Orenda'n Amabirjiña Abostukoz Alegeri'koak.

Alegeri'an San Juanez Orendain'goak lenengoa, ta bigarrena Ikaztegieta'koak.

Ikaztegieta'n San Lorenzo egunean aurrenekoa Alegeri'koak eta bigarrena Legorreta'koak.

Legorreta'n Aszenzio egunean lendabizikoa Isasondo'koak eta bigarrena Ikaztegieta'koak.

Alzaga'n San Migel egunean Arama'koak.

Arama'n San Martin'ez Alzaga'koak.

Isasondo'n Amabirjiña Abostukoz aurrenekoa Billafranka'koak, bigarrena Legorreta'koak.

Erri chiki guzietan gordakaiatzen dituzte oraindikan ere beren aurreragokoetatik artu zituzten oitura gogoangarriak: baña aundietan. zeñetan bear lirakean obekiago irozotu, aspaldi urruñatu zituzten jaioterriko dantza oneskiak, eta autatu erbesteetakoak, beren iritzian geyagokoak diradelako oek, aiek baño.

¿Zer gama izan diteke egokiagorik eta onesbedagarriagorik Done godartarien egunetan azuo-erriak, ikusi dezuten moduan, alkar monekiaturik ain benazki maitatzea baño? ¿Eta zer gauza mingarriagorik, bakite edo unio ain alkarkoiak eta ichatsiak puskaturik eta sakabanaturik ikustea baño? Uste det bada nik, biztanleen artean dan aurrenengo gauza dala, bakitea ta anayatasuna gordekayatzea, gure asaba maitagarriak erakutzi ziguten bezala.

JUAN INAZIO IZTUETA'KOA

